

Miljøgifter i organismer fra Drammensfjorden 1983—84

Av Jon Knutzen

Jon Knutzen er ansatt som forsker ved Norsk institutt for Vannforskning (NIVA).

Formål og innhold

Formålene med undersøkelsene har vært:

- å skaffe opplysninger om nivået av miljøgifter i Drammensfjorden, reflektert ved innholdet i fisk og i fastsittende organismer fra strandsonen og på grunt vann.
- å tilveiebringe et grunnlag dels for planlegging og vurdering av tiltak, dels for eventuell fremtidig overvåking.

Arbeidet har vært gjort som et ledd i basisundersøkelsen av Drammensfjorden innen Statlig program for forurensningsovervåking og er rapportert mer fullstendig av Knutzen og medarb. (1986). I den foreliggende artikkel presenteres et sammendrag.

Undersøkelsen har omfattet følgende miljøgifter og organismer:

- PCB og andre klororganiske forbindelser i lever av torsk, skrubbe, abbor, sjøørret, mort, blåskjell, oskjell og syvstripet kamskjell.

— Kvikksølv i filét og kadmium i lever av ovennevnte arter av fisk.

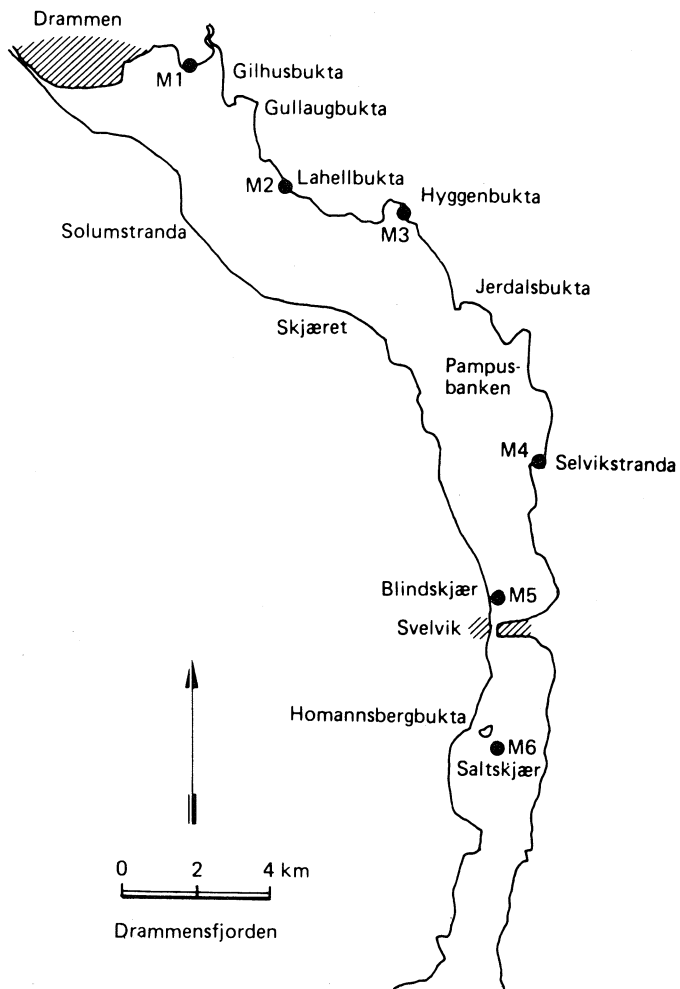
— Kvikksølv, bly, kadmium og andre metaller i blæretang, takrør, pollsvaks, hjertetjønna, blåskjell og oskjell.

— Polisykliske aromatiske hydrokarboner (PAH, tjærestoffer) i blåskjell og oskjell.

Stasjonsnettet er vist i fig. 1.

Klororganiske stoffer

Av de 6 undersøkte fiskearter (alle fanget innerst i fjorden) var det bare i torsk at konsentrasjonene av bestandige klorerte hydrokarboner var høye (tabell 1). PCB-innholdet i torskelever var i størrelsesorden 10 ganger høyere enn det som er påvist i mer åpne områder av Oslofjorden. (Kirkerud og medarb. 1985): også høyere enn i torsk fra det forursende Øra-området ved Fredrikstad (Knutzen 1984). Det lave antall fisk som er analysert gjør resultatene noe usikre. Forholdene kan også være annerledes lenger ute i fjorden. Lokale PCB-kilder er ikke kjent.

Figur 1. Stasjoner for innsamling av organismer til analyse på innhold av miljøgifter i Drammensfjorden 1983—84. Kfr. tabell 1—3.

Tabell 1. *Innhold av PCB, HCB, DDE, kadmium og kvikksølv i torsk (Gadus morhua, skrubbe (Platichthys flesus), abbor (Perca fluviatilis, mort (Rutilus rutilus) og sjørret (Salmo trutta) fra Gilhusbukta 26.30. nov. 1984. Verdiene i torsk (unntatt HCB) er også normalisert til fisk med vekt 1 kg, lengde 48 cm og 22% fett i leveren (kfr. Kirkerud og medarb. 1985). Konsentrasjoner i mg/kg friskvekt. Analyser ved Veterinærinstituttet.*

Art	Antall i bland- prøver	LEVER			FILET	
		PCB	HCB	DDE	Cd	Hg
Torsk	2	38	0,1	7,1	0,08	1,02
Torsk, norm.	2	12	—	2,4	0,13	0,67
Skrubbe	3	1,4	<0,01	0,21	0,16	0,087
Abbor	4	0,45	<0,01	0,065	0,17	1,31
Mort	1	0,41	<0,01	0,09	0,04	0,25
Ørret	3	0,26	<0,01	<0,05	0,07	0,34

I motsetning til fisk inneholdt ikke det som er vanlig å observere i diffust muslinger samlet fra Lahellbukta mer PCB belastede brakkvannsområder (Tabell 2). eller andre klororganiske forbindelser enn

Tabell 2. *Klororganiske forbindelser i syvstripet kamskjell (Pseudamysium septem-radiatum), blåskjell (Mytilus edulis) og oskjell (Modiolus modiolus) fra Drammensfjorden august 1983, mg/kg i friskvekt. Analysert ved Senter for industriforskning (SI).*

Stoff	Syvstripet kamskjell		Oskjell	Blåskjell
	St. 1	St. 2	St. 4	St. 5
HCB	0,002	0,001	0,001	0,001
PCB	0,03	0,02	0,02	0,02
Sum HCH	0,001	0,001	0,001	<0,001
p.p-DDE	0,002	0,001	<0,001	0,001
p.p-DDT	0,001	0,001	<0,001	0,001
EPOCI ¹⁾	Ikke påvist	0,3	0,2	0,1
% Andel klor i identifi- serte forbindelser:	Ikke bestemt	5	6	11

1) EPOCI = Ekstraherbart persistent organisk bundet klor.

Metaller og tjærestoffer (PAH)

Kvikksølvinnholdet i fisk synes å være høyest i torsk og abbor (tabell 1). I begge tilfeller dreier det seg om relativt stor fisk, og dette kan delvis forklare at kvikksølvinnholdet var såvidt høyt. Nivået i abbor var oppimot det samme i like stor fisk fra søndre del av Mjøsa og i Tyrifjorden de senere år (Berge 1983). Normaliserte verdier for torsken var 2—3 ganger

det som ble funnet i indre Oslofjord (Kirkerud og medarb. 1985). Også her gjør imidlertid usikkerhet seg gjeldende p.g.a. lite antall fisk i blandprøvene.

Metallinnholdet i blåskjell og tang lå på den lave siden av normalintervallet (Knutzen 1983, 1985) (tabell 3). Delvis betydelig høyere metallinnhold i oskjell kan tilskrives spesielle akkumulerings-egenskaper hos denne arten.

Tabell 3. *Metaller i oskjell (Modiolus modiolus), blåskjell (Mytilus edulis) og blæretang (Fucus vesiculosus), fra midtre og ytre Drammensfjorden 8. august 1983, mg/kg tørrvekt. Analysert ved Senter for industriforskning (SI).*

<i>Art, stasjon</i>	<i>Oskjell</i>	<i>Blåskjell</i>	<i>Blæretang</i>
<i>Metall</i>	<i>St. 4</i>	<i>St. 5</i>	<i>St. 5</i>
Kvikksølv	0,30	0,04	0,06
Kadmium	6,2	1,6	0,9
Kobber	54,2	7,8	4,0
Bly	10,3	2,7	2,8
Sink	2700	120	116
Nikkel	7,2	2,5	2,1
Kobolt	1,7	0,7	0,5
Krom			
(seksverdig)	<1,5	<1,5	<1,5

De orienterende analyser av metaller i høyere planer viste stort sett normale konsentrasjoner, (Knutzen og medarb. 1986). Eventuell fremtidig overvåking av metallnivået i Drammensfjorens overflatevannmasser bør baseres på bruk av høyere planter, da andre egnede indikatorarter ikke er tilgjengelige i indre fjord (innenfor Svelvik).

Observasjonene av polysykliske aromatiske hydrokarboner (PAH) i skjell og blåskjell viste lavt til moderat innhold av potensielt kreftfremkallende tjærestoffer.

Konklusjoner

På bakgrunn av resultatene er de aktuelt at helsemyndighetene vurderer mulige konsekvenser av forhøyede konsentrasjoner av klorerte hydrokarboner i torsk og av kvikksølv i torsk og abbor. På grunn av lavt antall fisk i de analyserte blandprøver bør imidlertid undersøkelsene gjentas før en slik vurdering finner sted, og dessuten suppleres med analyser av fisk fra midtre og ytre fjord.

Bl.a. for å bedømme resultatene fra slike supplerende studier, og for beslutning om eventuell overvåking, er det behov for å få nærmere kartlagt og beregnet belastningen med miljøgifter på fjorden (industriutslipp o.a.).

LITTERATUR

- Berge, D., 1983 (Red.) Tyrifjorden. Tyrifjordsundersøkelsen 1978—1981. Sammenfattende sluttrapport. Tyrifjordutvalget, des. 1983. 156 s.
- Kirkerud, L.; Enger, B.; Håstein, T.; Martinsen, K. og G. Norheim, 1985. Overvåking av PCB, kvikksølv og kadmium i sjøvannsmiljø. Oslofjordområdet 1982—1983. Rapport 183/85 i Statlig program for forurensningsovervåking. 24 s.
- Knutzen, J., 1983. Blåskjell som metallindikator. (The common mussel (*Mytilus edulis*) as a metal indicator). VANN 1 (1983): 24—33. Engl. summary.
- Knutzen, J., 1984. Basisundersøkelse i Hvalerområdet og Singlefjorden. Miljøgifter i organismer 1980—81. Rapport 122/84 i Statlig program for forurensningsovervåking. 38 s.
- Knutzen, J., 1985. «Bakgrunnsnivåer» av utvalgte metaller og andre grunnstoffer i tang. Øvre grenser for «normalinnhold», konsentrasjonsfaktorer, naturbetingede variasjoner, opptaks- og utskillelsesmekanismer. NIVA-rapport O-83091 I, 22/7 1985, 121 s.
- Knutzen, J., Hvoslef, S. og L. Kirkerud, 1986. Basisundersøkelse i Drammensfjorden 1982—1984. Delrapport 5. Miljøgifter i organismer. Rapport 219/86 i Statlig program for forurensningsovervåking. 8/4 1986, 23 s.